

Selv mordstanker og selvmordsadfærd blandt unge indsatte

Selvordstanker og selvmordsadfærd
blandt unge indsatte

Ph.d. Lilian Zöllner

© Forfatteren og Center for Selvmordsforskning

Odense, 2013

Portrætfoto og layout:

Agnieszka Konieczna

Det er tilladt at citere, kopiere m.v. fra denne rapport med tydelig kildehenvisning.

Udgivet af Center for Selvmordsforskning
Søndergade 17
5000 Odense C

Tlf: (+45) 66 13 88 11

Fax: (+45) 65 90 81 74

E-mail: info@cfsmail.dk

Hjemmeside: www.selvmordsforskning.dk
med støtte fra Social og Integrationsministeriet

2. udgave, 1. oplag, august 2013

ISBN: 87-90291-95-6

EAN: 978-87-90291-95-2

Indhold

Forord	5
1. Indledning	6
2. Tidligere forskning	7
3. Definition af begreber	12
4. Mål, teori, metode og gennemførelse	13
4.1 Mål	13
4.2 Teori	13
4.3 Metode	17
4.4 Gennemførelse	17
5. Resultater	19
5.1 Deltagere og besvarelser	19
5.2 De indsattes barndom og opvækst	19
5.3 Tilknytning under barndom og opvækst	22
5.4 Kompetencer under barndom og opvækst	25
5.5 Tilknytning under ophold i Statsfængslet i Ringe	25
5.6 Kompetencer under ophold i Statsfængslet i Ringe	27
5.7 Konklusion	30
Litteratur	31

Forord

Langt de fleste af de unge klarer sig godt gennem barndommen, puberteten og videre i voksenlivet.

Men en lille del af de unge har problemer. De begår kriminelle handlinger, får erfaringer med retspraksis og den kultur, som er i et fængsel. Vi har kun meget sparsom viden om, hvorvidt de unge under et fængselsophold får tanker om, at livet ikke er værd at leve. Ligeledes har vi kun lidt viden om, hvad der beskytter, og hvad der belaster de unge mod selvmordstanker og selvmordsadfærd.

Social- og Integrationsministeriet har anmodet om, at fokus rettes mod nævnte problematik. Med foreliggende rapport forsøger vi at afdække beskyttende og belastende forhold for unge indsatte.

Der skal rettes en stor tak til de indsatte unge, som har deltaget i undersøgelsen. Ligeledes tak til fængselsinspektør Bodil Philip, behandlingskonsulent Maibrit Christensen samt de ansatte i Statsfængslet i Ringe, som har bidraget til planlægning og gennemførelse af forskningsprojektet. En varm tak til følgegruppens medlemmer Sekretariatschef, Fyns Politi Marianne Birck, Arrestforvarer Frits Christensen, Arresthuset i Odense samt til pensioneret kriminalinspektør Preben Nielsen for meget stor interesse og faglig rådgivning. Tak til Straffuldbyrdelseskontoret, Direktoratet for Kriminalforsorgen for samarbejdet.

Ph.d. Kristian Rasmussen er ansvarlig for kapitel 2 (Tidligere forskning) samt indsamling af interviews. En varm tak skal rettes til Grethe og Paul Dyekjær, som er ansvarlige for gennemskrivning og systematisering af interviews og til Karin Overgaard for med omhu at have gennemlæst og rettet rapporten. Undertegnede er ansvarlig for projektets gennemførelse samt for rapportens udfærdigelse, som den foreligger.

Maj 2013

Lilian Zøllner
Centerleder, Ph.D.
Center for Selvmordsforskning

1. Indledning

Den foreliggende rapport omhandler unge i Statsfængslet i Ringe. Fokus er rettet mod hvad der beskytter og belaster unge indsatte mod selvmordstanker og selvmordsadfærd.

Statsfængslet i Ringe er et lukket landsfængsel med plads til 86 unge af begge køn i alderen 15-28 år. De indsatte afsoner domme fra få måneder til 16 år, og ca. halvdelen kommer oprindeligt fra andre lande end Danmark. Mange har begået personfarlig kriminalitet, og rigtig mange har haft det svært i livet, hvor stofmisbrug, dårlig skolegang og psykiske problemer fylder.

Det fremgår af fængslets hjemmeside, at "det er fængslets mål inden for frihedsberøvelsens muligheder, at støtte og hjælpe de indsatte til en tilværelse uden kriminalitet. Dette sker gennem et involverende fællesskab mellem personale og indsatte, hvor der sættes fokus på en meningsfuld hverdag med plads til alle.

Gruppen af indsatte er meget forskellig, hvorfor der er behov for tilbud, der varierer fra produktion, boglig og erhvervsrettet skolegang samt forskellige behandlingsprogrammer inden for misbrugsområdet og vredes bearbejdning. Som noget særligt kombinerer man erhvervsuddannelse med produktion til salg. På denne måde styrker man det indlærte gennem praktisk arbejde. Der lægges vægt på, at de indsatte har en aktiv fritid omfattende megen sport.

Fælles for alle vores tilbud er, at de skal være meningsfulde og skal være rettet mod at give de indsatte redskaber, der kan hjælpe dem til et liv uden kriminalitet.

Fængslet har 129 medarbejdere, der er uddannet i en anerkendende og værdsættende kommunikation."

Rapporten henvender sig til alle, som har kontakt med unge indsatte. Det kan f.eks. være forældre, pårørende og plejeforældre. Men rapporten retter sig også mod fagpersoner - herunder politi, præster, imamer, undervisere eller andre - der på tværs af faglighed kan bidrage til det selvmordsforebyggende arbejde blandt unge indsatte.

2. Tidligere forskning

I en dansk kontekst er selvmordstanker og -adfærd blandt indsatte sparsomt belyst i forskningsmæssig henseende. Samlet set foreligger der fire undersøgelser omkring selvmordsspørgsmålet i danske fængsler. Christiansen (1991) har lavet en statistisk gennemgang af selvmord i danske fængsler og arresthuse i 10-årsperioden 1977-1987, mens Christiansen og Gregersen (1999) har undersøgt spørgsmålet om dødsfald blandt indsatte, herunder selvmord, i perioden 1992-1996. I tråd med internationale studier peger begge undersøgelser på, at over halvdelen af alle selvmord blandt indsatte finder sted blandt varetægtsarrestanter, ligesom aldersgruppen 18-29 år udgør en højrisiko-gruppe. Samme tendens bekræftes hos Erichsen (2002) og Erichsen (2007).

I 1998 fremkom Sundhedsstyrelsen med: Forslag til handlingsplan til forebyggelse af selvmordsforsøg og selvmord i Danmark. Under afsnit 7.6, der omhandler andre risikogrupper, præsenteres følgende:

”Mennesker anbragt i institution synes at have forhøjet risiko for selvmordsadfærd. Danske opgørelser tyder på, at dette er tilfældet for institutionsanbragte børn og unge. Både i danske og i udenlandske undersøgelser er det dokumenteret, at hyppigheden af selvmordsadfærd er forhøjet i fængsler og arresthuse. (...) Det anbefales: (...) ”At personale, der arbejder med institutionsanbragte og i fængsler og arresthuse er opmærksomme på øget risiko for selvmordsadfærd.” (Sundhedsstyrelsen, 1998, afsnit 7.6).

Som følge af Sundhedsstyrelsens anbefalinger nedsatte Justitsministeriet i januar 1999 en arbejdsgruppe, der fik til opgave at udarbejde en handlingsplan vedrørende forebyggelse af selvmordsadfærd i Kriminalforsorgens institutioner. Arbejdsgruppen fremkom med indstilling om forebyggelse af selvmordsadfærd blandt indsatte i Kriminalforsorgens institutioner i 1999. Som følge af indstillingen gennemførte Kriminalforsorgens Uddannelsescenter i 2001 en uddannelsesmæssig indsats af medarbejdere i arresthussektoren. I 2005 blev der yderligere fulgt op på den uddannelsesmæssige indsats med et projekt om selvmordsforebyggelse i arresthuse, der havde til formål at ”videreudvikle sundhedspersonalets kompetencer i at identificere og forebygge selvmordsadfærd hos varetægtsfængslede” (Erichsen, 2007, s. 5).

Vender vi os mod de internationale undersøgelser af området, viser al forskning, at selvmord er en af de hyppigste dødsårsager blandt indsatte, ligesom antallet af selvmord er højere sammenholdt med almenbefolkningen. Mens antallet af selvmord i den vestlige verden således typisk varierer mellem 10-20 per 100.000 indbyggere, ligger antallet af selvmord blandt indsatte på mellem 30-150 per 100.000. Det vil med andre ord sige, at 3-15 gange flere selvmord finder sted blandt indsatte i forhold til almenbefolkningen (Fazel et al. 2008). I tråd hermed er spørgsmålet, om selvmordsadfærd og selvmordstanker er oftere forekommende fænomen blandt indsatte, ligesom man også ser en forøget selvmordsrisiko blandt nyligt løsladte i forhold til baggrundsbefolkningen (Pratt et al. 2006; Binzwanger et al. 2007; Jenkins et al. 2005).

For en samlet betragtning er der således tale om en højrisikogruppe, der ikke spejler almenbefolkningen, hvilket understreges af, at antallet af selvmord i den vestlige befolkning generelt set har været faldende gennem de seneste årtier, mens det modsatte gør sig gældende for fængselspopulationen (Fruehwald & Frottier, 2005; Fazel et al. 2005; Kariminia et al. 2007).

Den såkaldte Standardized Mortality Ratio (SMR), der anvendes til bestemmelse af spørgsmålet om en overrepræsentation af selvmord i forhold til almenbefolkningen, peger følgelig på en stigning blandt indsatte gennem de senere årtier. Et SMR på 1 svarer til almenbefolkningen, mens et SMR på 0 betyder, at antallet af selvmord blandt den pågældende befolkningsgruppe er lavere end hos almenbefolkningen. Lyder SMR derimod på 2, er der tale om en fordobling af antallet af selvmord.

I Storbritannien konkluderer en omfattende analyse af alle selvmord blandt indsatte i perioden 1978-2003, at SMR har været støt stigende gennem årene frem mod 5 i 2003 (Fazel et al. 2005). Samme tendens finder man i stort set alle andre vestlige lande på nær USA og Skotland (Michel et al. 2008; Fruehwald & Frottier, 2005). Med hensyn til Skotland skyldes faldet i antallet af selvmord blandt indsatte givetvis introduktionen af en række misbrugsprogrammer (Bird, 2008). For USA gælder, at selvmordsraten blandt varetægtsfængslede lå på 107 per 100.000 i 1986, mens man har kunnet iagttage et drastisk fald til 36 per 100.000 i 2006, hvilket er tre gange større end almenbefolkningen (Hayes, 2010; Mumola, 2005). En væsentlig årsag hertil skyldes efter alt at dømme en uddannelsesmæssig indsats af relevante faggrupper inden for fængselsvæsenet. Man skal dog være opmærksom på, at tallene for USA for så vidt blot er blevet bragt på højde med en række øvrige vestlige lande. Således konkluderer et studie foretaget blandt 12 vestlige lande, herunder Danmark, at der gennemsnitligt finder omkring tre gange så mange selvmord sted blandt indsatte sammenholdt med baggrundsbefolkningen (Fazel et al. 2010). Australien, Canada og New Zealand adskiller

sig ved at ligge lavere, hvilket kan hænge sammen med forskelle i måden at håndtere indsatte på. Som Fazel et al. afslutningsvis skriver:

"Future work could examine how Australia, New Zealand and Canada manage prisoners and prisons to see if there are systematic differences compared with other countries. One possibility is that their prison health services are configured differently. Previous work has shown that changes to psychiatric services in New Zealand prisons in the 1980s led to a striking increase in suicide, implying that changes to the provision and delivery of psychiatric care may be important." (Fazel et al. 2010; se Skegg, 1991 mht. den undersøgelse, der henvises til).

Ser man nærmere på nogle af de centrale risikofaktorer, der kan lede til selvmord og selvmordsadfærd hos indsatte, peger en række studier på en sammenhæng mellem voldelig adfærd, misbrugsproblemer af forskellig art, tidligere selvmordsforsøg, stress, en traumatiseret opvækst, psykiske lidelser og seksualforbrydelser (Kariminia et. al 2007; Fazel et al. 2008; Kjelsberg og Sørland, 2009). Hertil kan lægges, hvad den norske selvmordsforsker Yngve Hammerlin skriver omkring selvmord blandt fanger i det norske fængselsvæsen:

"De aller fleste av fangerne som har brutt livet fra 1990 til nå er sosialt og helsemessig en svært sårbar gruppe som ikke skiller sig fra andre fangebefolkningstudier: Den siste selvmordsstudien fra fengslene (men også de tidligere) avspeiler de samme sosiale og helsemessige problemer som 2000-tallets levekårsundersøkelser på fangebefolkningen gjør. Følgende kjennetegn betones: Det er betydelige sosiale klasseforskjeller i forhold til allmennbefolkningen. Mange defineres som fattige og sliter med flere levekårsproblemer som påvirker og diskvalifiserer samtidig. Arbeidsløshet, eller liten tilknytning til arbeidsmarkedet, dominerer; adskillige har mangelfull skolegang og dårlige boforhold i tillegg til alkohol- og stofproblemer (...). Lavekårsundersøkelsene framhever dessuten at mange har vært utsatt for store og traumatiske problemer under oppveksten, men flere også i voksenlivet – og at de er enslige, marginaliserte og stigmatiserte; en stor andel er tidligere straffet og over 20 % regnes også å ha skrive- og leseproblemer" (Hammerlin, 2010, s. 22).

Frem for at se spørgsmålet om selvmord blandt fanger som et problem, der alene er fængselsrelateret, er det for Hammerlin af afgørende betydning, at man anlægger et helhedssyn, der medreflekterer de psykosociale forhold og den kompleksitet, der i det hele taget omgærdner selvmordsspørgsmålet (Liebling, 1992). Fængsler producerer

lidelse, men fangernes liv er som regel i det hele taget lidelsesfuldt, hvorfor forebyggelsesstrategier bør tage højde for de lidelsesproducerende forhold, som er velkendte suicidologiske risikofaktorer.

Hammerlin opererer i den henseende med begrebet 'fangernes tabsliste' som et systematiseret samlebegreb for, hvad fanger, fængselsansatte og andre centrale aktører selv giver udtryk for er forbundet med fængselsopholdet, ligesom listen også afspejler en række af de problemer, som diverse studier har beskrevet som problematiske for fængselsopholdet. Tabslisten omfatter områder såsom marginalisering, stigmatisering, midlertidigt eller varigt tab af sociale relationer, perspektivløshed, fortvivlelse, angst, tab af sikkerhed, tab af frihed, afmagt, institutionalisering, kompetenceødelæggelse, passivering, tvang til uønskede sociale forhold etc. (Hammerlin, 2010, s. 21).

Som ovenstående gennemgang lægger op til, finder størsteparten af selvmord sted blandt indsatte, hvor man kan iagttage lidelsesproducerende forhold i en eller anden udstrækning. Hermed ikke sagt, at man ikke finder selvmordstanker, selvmordsadfærd eller selvmord blandt fanger, der spejler almenbefolkningen. Det gør man, men der er tale om et fåtal, hvor fængselslivets erstatning af et almindeligt liv kan have chokagtig karakter, og hvor tab af social position, relationer til andre mv. efter alt at dømme spiller en rolle (Hammerlin, 2010).

Som indledningsvis nævnt finder størsteparten af alle selvmord (cirka 3 ud af 4) sted i forbindelse med varetægtsfængsling. I den sammenhæng spiller en række forhold ind, blandt andet er man som varetægtsfængslet ikke dømt, hvorfor der kan være en høj grad af usikkerhed forbundet hermed. Arresthusene er som oftest forældede modsat det almindelige fængsels mere ordnede forhold. Som varetægtsarrestant har man, modsat i et fængsel, heller ikke arbejds- eller uddannelsespligt, hvorfor hverdagen hurtigt kan komme til at savne struktur. Når det er sagt, skal man imidlertid være opmærksom på, at selvmord i forbindelse med varetægtsfængsling gerne finder sted inden for de første tre uger, hvor spørgsmålet om savnet af en hverdagsagtig struktur næppe er blevet et påtrængende problem.

I sine studier af selvmord blandt norske fanger i perioden 1956-1991 peger Hammerlin på, at 40 % af alle selvmord finder sted inden for de første tre uger af fængslingen: 16 % havde taget deres eget liv inden for de første to dage, 12 % af selvmordene fandt sted i perioden 3-8 dage, mens de resterende 12 % tidsmæssigt lå i de første to til tre uger af fængslingen. Fra selve fængslingstidspunktet og tre måneder frem, er der 65 %, der har begået selvmord. Hammerlins iagttagelser er i tråd med, hvad international forskning gennem en årrække har peget på, hvorfor varetægtsfængsling er et område,

der kræver særlig opmærksomhed i forebyggelsesmæssig henseende (Shaw et al. 2004; Marcus & Alcabas, 1993; Frottier et al. 2002).

Set i en skandinavisk kontekst understreges denne pointe af studier, der peger på, at psykiske forstyrrelser og misbrugsproblemer blandt varetægtsfængslede (og fængslede i det hele taget) er langt mere fremherskende end hos almenbefolkningen. Således fremhæver Andersen (2004), at 44 % af danske varetægtsarrestanter i 1990'erne havde et afhængighedsproblem, hvor det for de 31 % drejede sig om afhængighed af heroin. Gosden et al. har undersøgt 100 unge 15-17 årige varetægtsarrestanter, hvor kliniske undersøgelser afdækkede en overrepræsentation af psykiske lidelser såsom rusmiddelafhængighed, ADHD, personlighedsforstyrrelse, angst og depression. Blandt andet fandt man elleve med ADHD, hvoraf kun én enkelt tidligere var blevet diagnosticeret (Gosden et al. 2003). En norsk undersøgelse af varetægtsfængslede unge mænd under 20 år bekræfter samme tendens, idet 36 ud af undersøgelsens 42 deltagere i gennemsnit havde 2,5 psykiske lidelser (Kjelsberg og Sørland, 2009). Undersøgelsen peger endvidere på, at syv havde gentagne selvmordsforsøg bag sig. Yderligere fem havde forsøgt at begå selvmord en enkelt gang. Samlet set havde tolv ud af de 42 deltagere i undersøgelsen således forsøgt at begå selvmord.

Spørgsmålet om indsattes psykiske sundhed finder man også beskrevet i en række internationale studier. I en oversigtsartikel fra 2002 omhandlende 23.000 indsatte i 12 forskellige lande konkluderer Fazel og Danesh (2002), at omkring 4 % var psykotiske, 65 % af de indsatte mænd og 42 % af de indsatte kvinder havde en personlighedsforstyrrelse, mens 10 % af mændene og 12 % af kvinderne led af en stærk depression.

Ovenstående gennemgang antyder en række af de problemer, som fængselspersonalet møder, eftersom de af gode grunde ikke altid kan vide, om den indsatte har en psykisk lidelse, ligesom en række andre lidelsesproducerende forhold såsom stress, modløshed, afmagt, selvskade, tab af sociale relationer, frygt, tidligere selvmordsforsøg mv. understreger den kompleksitet, der omgærder spørgsmålet om selvmord og selvmordstanker. Som nævnt indledningsvist er området sparsomt belyst i en dansk kontekst, hvilket understreger relevansen af foreliggende undersøgelse.

3. Definition af begreber

I 1986 fremlagde WHO en definition på selvmordsforsøg, som i dansk oversættelse har følgende ordlyd:

”En handling uden dødelig udgang, hvor en person med vilje indtager en overdosis medicin eller lignende eller udviser anden ikke-vanemæssig adfærd, der vil være skadevoldende, hvis ikke andre griber ind, og hvor hensigten har været at fremme vedkommendes ønskede forandringer via handlingens forventede konsekvenser”.

(Sundhedsstyrelsen, 1998).

WHO's definition tager udgangspunkt i selve handlingen, idet begrebet 'skadevoldende' anvendes, hvorimod intentionen om at dø ikke nævnes. I internationale sammenhænge har forskere og behandlere søgt at fremkomme med definitioner, hvor intentionen indgår. Samtlige definitioner lider imidlertid under det faktum ikke at være helt dækkende for de mange forskellige slags intentioner og handlinger, som ligger til grund for et selvmordsforsøg.

Selv mord er ifølge WHO's definition følgende:

”En handling med dødelig udgang, som afdøde, med viden eller forventning om et dødeligt udfald, havde foranstaltet og gennemført med det formål at fremkalde de af den døde ønskede forandringer.”

Sundhedsstyrelsen (1998)

Sundhedsstyrelsens definition forudsætter ikke, at afdøde forud for sin handling havde et ønske om at dø, men ”kun at den afdøde skal have ønsket forandringer”. Begrundelsen herfor er, at det kan være meget vanskeligt at fastslå, hvad den afdøde klart havde forestillet sig resultatet af handlingen ville være. Derfor anvendes både begreberne viden og forventning.

4. Mål, teori, metode og gennemførelse

4.1 Mål

Den foreliggende undersøgelses mål er at afdække og belyse unge indsatte tanker om selvmord samt undersøge, hvilke forhold der beskytter og belaster de unge mod selvmordsadfærd.

4.2 Teori

Undersøgelsens fokus er rettet mod indsatte unge i alderen 16 til 20 år. Derfor er den teoretiske referenceramme valgt, så den kan bidrage til at belyse belastende og beskyttende forhold i barndommen og opvæksten. Men teorierne kan også bidrage til at belyse ungdomslivet i den særlige kontekst, de unge indsatte lever i på interviewtidspunktet.

Beskyttende og belastende forhold i det nære sociale miljø kan få betydning for, hvordan den unges liv udvikler sig. En persons adfærd er udtryk for samspillet mellem personen og det miljø, der er relevant for personen i den bestemte situation. Den unge kan have forventninger til omgivelserne og de miljøer, den unge færdes i. Forventninger til kammerater, venner og voksne kan indfries eller afvises. Afgørende er det, om personen er bevidst om sine egne forventninger og er i stand til at tilpasse sine forventninger til egne muligheder og det, miljøet kan yde. Desuden er det afgørende for personens trivsel, om personen kan handle, så vedkommende fravælger det, som vedkommende ikke kan få, men får det, som personen gerne vil have. Den unge skal være aktivt handlende og søge at påvirke sine omgivelser, idet både miljøet og den unge påvirkes gennem samspillet. Gennem at være et aktivt sansende, tænkende, følede, vælgende, handlende og skabende væsen kan den unge opleve at forbedre sin egen trivsel og derigennem beskytte sig mod sårbarhed, mistro og tanker om selvmord og selvmordsadfærd.

4.2.1 Trivsel

Den unges perspektivering af hele tilværelsen, som den har formet sig inden indsættelsen i Statsfængslet i Ringe, og som den udfolder sig efter, har betydning for den unges trivsel. Bente Jensen (2002), som har forsket i børns og unges sundhed og sårbarhed, skriver:

”At trives er noget personligt, der går ind i ens inderste livsrum og bliver en slags perspektivering af hele tilværelsen. Trivsel er i den forstand en målestok for, hvordan

verden ser ud. Men trivsel er også noget andet, der langt mere handler om en særlig måde at tackle verden eller rettere at konstruere sit verdensbillede på.”

De unge, som den foreliggende undersøgelse handler om, er indsatte i et fængsel, hvor de er omgivet af andre unge og voksne. Det er i dette nære sociale miljø, de unge skal lære at tackle verden. De unge kan træffe valg, handle og tolke, hvordan omgivelserne reagerer herpå. Den unge kan afprøve normer og se, hvad der er tilladt, og hvad der er problematisk eller forbudt. Kan jeg udvikle mig her? Er der hjælp at hente? Kan jeg regne med de voksne? Kan jeg regne med vennerne? Betyder jeg noget for familien?

De erfaringer og de tilbagemeldinger, den unge får i forhold til samvær med andre unge og de voksne i fængslet, anvendes til at se eget liv i et større perspektiv. Hvordan ser de andre på mig? Hvordan bedømmer de mit udseende? Finder de mig attraktiv? Er jeg OK? Hvilke signaler sender de andre til mig? Hvordan fungerer jeg i dette miljø? Hvordan ser jeg på fængslets traditioner og vaner? Hvordan trives jeg her? Hvordan vil jeg trives i det næste samspil, jeg kommer til at indgå i? Hvad er jeg god til? Hvilke forventninger har jeg til kommende udfordringer? Hvilke kompetencer har jeg, og kan jeg mestre udfordringer, krav og forventninger? Har jeg tætte relationer, som kan støtte mig?

Der kan i de unges liv indtræffe begivenheder, som berører dem positivt eller negativt. Disse begivenheder kan for udefrakommende forekomme at være betydningsløse, men kan for den enkelte være afgørende for det videre liv. I familier kan der ske hændelser og ulykker, som på få øjeblikke forandrer livet fuldstændigt for familien og skaber en lang række problemer for den unge. Som det fremgår af Statsfængslet i Ringe's hjemmeside er der mange af de indsatte unge, som har haft det svært i livet, og der har været en række belastende faktorer i deres opvækst. Det er også sandsynligt, at der blandt de indsatte unge stadig er problemer og faktorer, som fortsat belaster dem og udgør risikofaktorer for selvmordsadfærd. Såfremt risikofaktorerne forefindes, er det imidlertid ikke det samme som at sige, at disse er årsagen til, at et ungt menneske får selvmordstanker og forsøger at begå selvmord. Det er kun muligt at udtale sig om, at der er en forøget sandsynlighed for, at den unge kan få behov for professionel hjælp.

De værdier, den unge prioriterer højt (fx venskab), ses i forhold til de værdier, institutionen, vennerne og de voksne prioriterer. En given situation vil ikke blot aktivere en enkelt værdi, men flere værdier hos den enkelte person. Værdier giver os med andre ord retningslinjer for, hvordan vi ser på de udfordringer, livet byder os, hvordan vi vurderer de mennesker, der krydser vores livsbane, og hvordan vi ser os selv. De vejleder os, når vi indretter vores tilværelse, og har betydning for de

beslutninger, vi træffer. Værdierne hjælper os i vores fortolkninger af de mange informationer, vi hver dag modtager fra den store verden (Varming og Zøllner, 2002).

Hilchen Sommerchild (2000) har i bogen *Mestring som mulighed* (2000, s. 67) udarbejdet en model for mestringens vilkår. Modellens to søjler baserer sig på tilknytning og kompetence. Det primære under tilknytning er, at barnet/den unge mindst har ét menneske, som er dets fortrolige – set i forhold til slet ikke have nogen - at være totalt isoleret. Familien kan med den tryghed, der kan gives her, bidrage til at skabe forudsigelighed, bekræfte den unges eget værd og styrke tilknytningen til voksne evt. andre stabile voksne. I netværket får den unge afprøvet normer og værdier, herunder etniske og kulturelle værdier, og kan med dette tilhørsforhold i sin egen verden skabe en overordnet mening. Netop ordet mening er centralt i Statsfængslet i Ringe, idet ”...der sættes fokus på en meningsfuld hverdag med plads til alle”.

Mestringens vilkår

Tilknytning	Kompetence
Dyaden Mindst én nær fortrolig	Kunne noget Være til nytte
Familien Forudsigelighed, Bekræftelse, tilknytning	Få og tage ansvar Udfolde næste- kærlighed
Netværket Fællesskab i værdier Social støtte	Møde og mestre modgang

Selvværd

Modstandskraft

At være til nytte, at kunne noget, at få og tage ansvar og udfolde næstekærlighed giver styrke til, at den unge kan møde modgang og mestre de udfordringer, livet byder. At udvikle eller fremelske en grundfæstet selvværdsfølelse er første skridt.

Når fokus er rettet mod unge, skal mestring ses i forhold til, at den sociale baggrund og familien i mindre udstrækning end tidligere er betydningsfuld i valg af mål og værdier. Den unge skal søge at finde en sammenhæng og mening i tilværelsen i skiftende sociale og kulturelle situationer, hvilket kan være vanskeligt. Risiciene og valgmulighederne er mange – og de unge må forsøge at finde deres egne pejlemærker at orientere sig efter. De fællesskaber og traditioner, som tidligere dannede fundament for barnet i dets søgen mod egen identitet, er langsomt ændret således, at barnet i stigende grad integreres i sammenhænge uden for kernefamilien. Familiestrukturen er ændret, der ses tab af forældre ved skilsmisse, flytninger og familieopløsning. Traditionerne udfordres, det tilvante og velkendte anfægtes, og det enkelte individ søger at finde en holdning til de mange billeder og forbilleder, som medierne fremkommer med. Den svenske professor i socialt arbejde Margareta Bäk-Wiklund påpeger, at "mangfoldigheden eksisterer parallelt med forestillingen om, at alt er muligt og gennemførligt, og at alt kan blive bedre – livet fremstilles som en fortløbende progression (...) Med mulighederne og progressionen bliver det moderne menneskes identitet åben og stadig i bevægelse og aldrig "rigtig færdig" "(2003, s. 41).

De unge skal kende de valgmuligheder, som findes, formulere egne mål og strategier for at nå de formulerede mål og begrunde deres fravalg og valg. De skal tage ansvar for deres eget liv og være bevidste om den risiko, der er forbundet med at vælge forkert. De mange muligheder, som hele tiden viser sig med hensyn til uddannelse, livsformer, den teknologiske udvikling osv., lægger på den ene side op til store forventninger, men på den anden side sættes deres tidligere valg til debat. De er "livsprojektkonstruktører", som skal holde alle optioner åbne så længe som muligt og fastholde omvalgsrettigheden.

Hos de unge opfattes normer og holdninger ikke som udtryk for en placering i samfundet og dermed forbundne interesser og livsformer. I stedet ser den unge vide muligheder for at forme og konstruere sit eget liv ved at træffe netop de valg, som passer til personligheden, og ansvaret for livsprojektet er ens eget (Simonsen, 2003). Når forventningerne skuffes, skifter den unge fokus for at bevare følelsen af at kunne magte sit liv. Dermed står de nye muligheder i konstant fare for at vende sig til sin modsætning, nemlig afmagt over for livets kompleksitet, uoverskuelighed og fremmedgørelse. Ziehe (1997) påpeger, at de moderne unge har vanskeligt ved at håndtere lidelse, skuffelser og afvisninger. De har store forventninger til livet og opfatter enhver lidelse som suspekt. I stedet ser de livet som et stort selvrealiseringsprojekt, og standarden for det sande liv bliver, at det skal være interessant og noget for sig selv. I afgrunden mellem løfte og realitet vokser en følelse af diffus tomhed, når målet ikke lever op til forventningerne. Resultatet er et enormt behov for sociale placeboer (meningserstatninger).

4.2.3 Ungdom og risici

Behovet for at indgå i et fællesskab med andre er centralt for Émile Durkheim, som i 1897 skrev bogen 'Le Suicide'. Durkheim (1978) bygger sin teori på mennesket som et socialt individ, hvis behov for at indgå i et fællesskab med andre er dybt forankret i det enkelte individ. Side om side med behovet for at indgå i gruppen, i fællesskabet og i samfundet, har mennesket et behov for at bevare sin egen identitet og individualitet. Der er således både et behov for at være af betydning for og en del af fællesskabet og samtidig at være af betydning for og som sig selv. Afgørende er det, at der er harmoni og balance mellem at være af betydning for og en del af fællesskabet og samtidig være af betydning som enkeltindivid. Såfremt der opstår ubalance i graden af social integration, kan det aflæses i selvmordsraterne. Ubalancen kan fx opstå grundet værdi- og normopbrud, store samfundsændringer og manglende social kontrol – anomiske tilstande. Durkheim anvender et bål som et billede for at illustrere forholdet mellem individ og fællesskab. De, som sidder for tæt på bålet, bliver brændt, mens de, som er for langt væk, fryser ihjel.

Durkheims teoridannelse skal ses i lyset af en samfundsstruktur, som var betydelig anderledes end den, de unge i dag skal forholde sig til. Hundrede år efter Durkheims bog, 'Le Suicide', udkom, påpeger Giddens (1996), Beck (1997) og ungdomsforskeren Thomas Ziehe (1997), at de unge står over for risici og valgmuligheder i en grad, som forældregenerationen ikke kendte til i deres ungdom. Det gør det personlige valg af værdier, som identitetsudviklingen og identitetsdannelsen i denne livsfase skal føre til, til en stor opgave. Risiciene og valgmulighederne er mange – og de unge må forsøge at finde deres egne pejlemærker at orientere sig efter. Den sociale baggrund og familien er i mindre udstrækning end tidligere betydningsfuld i valg af mål og værdier, og forældrenes liv kan ikke danne model for egen fremtid.

4.3 Metode

Interview er valgt som metode, idet de indsatte unge derved har mulighed for med deres egne ord og begreber kan fortælle om tanker og adfærd. Interviewguiden indeholder bl.a. spørgsmål om opvækst, familie, vold, misbrug, selvmordstanker og selvmordsadfærd, fængslet som institution, beskyttende og belastende faktorer samt spørgsmål om fremtiden.

4.4 Gennemførelse

Der er forud for interviewenes gennemførelse indhentet tilladelse fra Kriminalforsorgen, Datatilsynet og Statsfængslet i Ringe. De unge indsatte og personalet er blevet skriftlig orienteret om projektet, og de unge er blevet opfordret til at lade sig

interviewe. Aftaler om interview er kommet i stand gennem samarbejde med behandlingskonsulenten.

Interviewene blev gennemført i tiden marts til maj 2012.

5. Resultater

5.1 Deltagere og besvarelser

Besvarelserne omfatter 15 indsatte unge mænd i alderen 16-27 år, hvor hovedparten er i alderen 16-20 år. Seks af deltagerne har en ikke-vestlig baggrund, ni en vestlig baggrund. Interviewene er optaget på bånd og efterfølgende udskrevet. Citater fra interviewene er i det følgende skrevet i kursiv.

5.2 De indsattes barndom og opvækst

I det følgende præsenteres meget kort interviewpersonernes barndom og opvækst. Alle er anonymiserede og af den grund, bærer deltagerne uanset etnisk tilhørsforhold danske navne. De er nævnt i alfabetisk rækkefølge Anders, Bent, osv. Præcis hvilke forbrydelser, de unge indsatte har begået, fremgår ikke af præsentationen af hensyn til anonymiseringen, men der er tale om drab, vold, narkokriminalitet, indbrud m.v. Nogle af de unge indsatte afsoner lange fængselsstraffe og har forud for afsoningen i Statsfængsel i Ringe været i fængsel andre steder i landet.

Anders

Begge forældre var narkomaner, og kommunen havde sagt til moderen, at de ville fjerne barnet, når han blev født. Faderen var voldelig (slog moderen), og kommunen flyttede Anders på børnehjem. Moderen fjernede ham fra børnehjem og de to boede forskellige steder for at skjule sig for kommunen. Anders kom derefter til at bo hos en plejefamilie. Allerede i ti-årsalderen begyndte Anders sammen med andre at begå indbrud, stjele, ryge hash og indtage stoffer. Anders kom med i en gruppe på 4-5 personer, hvoraf nogle var klassekammerater, og andre var fra de ældre klasser. De røg hash sammen og havde et fællesskab ved at planlægge og begå kriminelle handlinger (vold, indbrud, biltyverier og salg af stoffer).

Bent

Bent var to år gammel, da moderen flyttede fra faderen. De flyttede i alt 26 gange, hvilket betyder, at Bent har gået i mange skoler. Han blev bl.a. smidt ud af én af skolerne, fordi han gik med kniv. Han havde svært ved at få kammerater og blev mobbet meget. Begyndte hurtigt at tage stoffer og piller og begik kriminalitet i form af biltyverier, indbrud og andre kriminelle handlinger. Bent blev anbragt hos en plejefamilie og derefter på institution. Følte sig mobbet og forlod stedet. Boede derefter sammen med andre i et slags kollektiv, hvor de levede af kriminalitet og tog mange stoffer. Han har af og til givet sin mor penge til hendes forbrug af stoffer.

Christian

Christians forældre og søskende kom til Danmark som flygtninge. Christian giver udtryk for, at han har haft en god opvækst. Han har gået i almindelig folkeskole og har afsluttet med pæne karakterer. Derefter kom han i lære, men han blev sagt op, inden han blev udlært. Han har ikke villet vise svaghed over for andre og *"noget skete"*, uden at det var planlagt. Det betød, at hans *"livskapitel"* med lang afsoning i fængsel startede.

Dennis

Da Dennis var otte år blev forældrene skilt og moderen flyttede *"til en fyr. Der fik hun mange tæsk"*. Hun flyttede på kvindehjem i tre år, men kunne ikke have Dennis og to andre søskende med. Dennis flyttede tilbage til faderen, som begyndte at komme sammen med forskellige kærester. *"Jeg var meget hidsig dengang. Jeg kunne ikke rigtig lide, at X prøvede at lege min mor, jeg synes ikke det var sjovt."* Begyndte at tage stoffer, begå kriminelle handlinger, kom på behandlingshjem og opholdssteder men fortsatte med mere og mere voldelig kriminalitet.

Erik

Erik giver udtryk for, at han valgte den *"dårlige vej"* i skolen. Han ville ikke blive til grin over, at han ikke kunne følge med i undervisningen. Han valgte at være den, som de andre ikke var bange for. Blev som tolvårig tvangsfjernet hjemmefra pga. farlig kriminalitet og blev anbragt på forskellige institutioner. Som 15 årig kom han på psykiatrisk afdeling, hvor han fortsatte med voldelig kriminalitet. Erik fik aldrig rigtig lært at læse.

Frederik

Frederik kommer fra en kernefamilie med en god barndom bag sig, men han mødte *"rimelig tidligt nogle, som godt kunne lide at lave ballade, og så begyndte jeg at stjæle lidt, da jeg var rimelig ung. Jeg ved ikke, om jeg savnede lidt spænding, men jeg kan huske, da jeg ikke var ret gammel – man var ligeglad med konsekvenserne."* Efter skoletiden fik han læreplads som mekaniker og blev udlært med meget fine karakterer. Både under uddannelsen og senere havde han kørt spirituskørsel, men var *"kun"* blevet idømt betingede straffe med samfundstjeneste, men senere blev han meget voldelig.

Gert

Gert havde en normal skolegang, men mødte senere nogle *"kammerater, som tog nogle streger"*. Senere begyndte han at sælge stoffer, og stofferne blev opbevaret hos en kammerat. Gert har siden sin barndom arbejdet med landbrug. I skuffelse over et brudt forhold til kæresten begyndte han *"at sniffe lidt sammen med nogle"*

kammerater". Han begyndte derefter at handle med stofferne. Indtægterne herved var større end ved landbrugsarbejdet.

Hans

Forældrene blev skilt, da han var yngre, og Hans valgte at bo hos faderen. En bror og en søster valgte at bo hos moderen. Hans havde en almindelig skolegang, men mener dog, at han *af og til var en lille rod, som hellere ville spille fodbold end at læse lektier*. Moderen døde, da Hans var 17 år, uden at det berørte ham synderligt. Gennem barndommen og ungdommen havde han et voldsomt temperament og var ofte i klammeri med andre. Begyndte tidligt at begå småkriminalitet, indtage stoffer og udøve meget grov vold med våben. Hans har aldrig haft en normal tilværelse, men er blevet flyttet en del rundt.

Ib

I de første barndomsår flyttede Ib's familie rundt i landet. Han har syv søskende og er den næstældste i en familie med ikke-vestlig baggrund. Allerede meget tidligt i barndommen begyndte han at se op til en ældre ven, som havde en bil og en pige. Han begyndte tidligt at begå kriminalitet inspireret af de ældre drenge. Trods kriminalitet og grov vold bevarede Ib sit nære forhold til familien.

Jakob

Voksede op hos begge forældre sammen med sin storebror. Faderen var meget voldelig. Jakob og hans bror kunne ikke sidde stille i børnehaveklasse eller i skolen. De fik ofte breve med hjem, og så begyndte faderen at slå dem. Moderen var godt klar over faderens voldelige adfærd, men hun sagde ikke noget. Jakob begyndte at pjække, tage stoffer og forældrene blev kontaktet, hvorefter han kom på behandlingshjem. Jakob fortsatte dog med kriminalitet sammen med nogle kammerater.

Kurt

Kurt kom sammen med sin far, mor og seks søskende til Danmark fra et ikke-vestligt land. Han gik i folkeskole og afsluttede både 9. og 10. klasse, men begyndte fra 7. klasse at pjække, tage stoffer, stjæle knallerter og biler. Kurt var allerede tidligt begyndt at omgås ældre kriminelle, og småkriminalitet blev en del af hverdagen. Kurt kom ind på VUC for at uddanne sig. Forældrene flyttede tilbage til deres hjemland, men Kurt valgte at blive i Danmark, hvor han boede sammen med sin bror i en lejlighed. Kurt fortsatte med kriminalitet, for *"jeg er den type, der godt kan lide at forkæle mine venner, veninder og kærester"*. På et tidspunkt ville han *"lave noget stort"* og konsekvensen blev fængsling.

Lars

Lars boede i sit fødeland til han var 8 år gammel, hvorefter han kom til Danmark for at bo hos sin far. Han flygtede fra vold i sit fødeland, men erfarede at vold også blev en del af hans opvækst i Danmark, idet faderen jævnligt slog ham. Lars anskaffede sig allerede som 14-årig en pistol, som han brugte i forbindelse med bandeopgør. Lars har et meget voldsomt temperament og reagerer meget hurtigt på "uretfærdigheder". Han har meget vrede i sig, som han får afløb for, når han slås.

Mads

Mads voksede op hos begge forældre. Han begyndte allerede som 11-årig at ryge hash og to år senere tog han hårde stoffer. Han kom på forskellige opholdssteder i fem år, hvorefter han kom hjem. Ingen af opholdsstederne var en succes for ham. Mads kan ikke styre sit temperament og kommer hurtigt til at agere med vold. Hans forældre har forsøgt at hjælpe ham, men han har ikke kunnet dæmpe sin vrede og har som følge deraf været involveret i en del overfald.

Niels

Niels er født og vokset op i et sydeuropæisk land, men flyttede som 10-årig til Danmark sammen med sin far og storebror. Hans far havde fundet en ny kæreste og de havde sammen fået et barn. Niels kom lige fra skolegangens start ud i problemer, og disse problemer fortsatte, da han kom til Danmark og begyndte i en dansk folkeskole på landet. Han kom hurtigt op at slås med de andre børn og blev efter kort tid flyttet til et opholdssted i en anden del af landet. Derefter kom han til at bo hos en plejefamilie, men det fungerede ikke. Efter at Niels havde opholdt sig hos forskellige plejefamilier, sendte faderen ham ned til moderen, som stadig boede i Sydeuropa. Han kom tilbage til Danmark efter et halvt år, men fortsatte med grov vold, som han blev dømt og fængslet for.

Ole

Ole kommer fra en søskendeflok på 6, hvor han er den yngste. Han begyndte tidligt at ryge hash og blev flyttet fra den ene skole til den anden. I alt kom han til at gå på syv forskellige folkeskoler og derefter på produktionsskole. Han fik medicin for at neddæmpe vrede, aggressivitet og temperament, men blev alligevel dømt for vold og røveri som 15-årig og fik senere endnu en dom for vold. Han har ofte været på besøg i forældrenes ikke-vestlige hjemland, hvor han har en meget stor familie.

5.3 Tilknytning under barndom og opvækst

Som det fremgår af præsentationen af de interviewede, har hovedparten haft problemer i den tidlige barndom, og alle har før fængslingen haft problemer med

forældrene under opvæksten. Som nævnt i kap. 4 er spørgsmålet, hvilken form for tilknytning barnet/den unge har haft?

Det primære under tilknytning er, at barnet mindst har ét menneske, som er dets fortrolige – set i forhold til slet ikke have nogen - at være totalt isoleret. Tilknytningen kan være til et medlem af nærmeste familie eller til én af plejeforældrene, som under opvæksten har bekræftet barnet i, at barnet betyder noget, og at det er noget værd. Barnet har brug for en forudsigelighed – at det ikke pludselig bliver forladt, flyttet til andre voksne eller til institutioner, hvor det ikke når at knytte sig til ét bestemt menneske, før det igen skal forlade andre børn eller de voksne. De værdier, som de voksne præger barnet med og opdrager det ud fra, kan variere, men det er vigtigt for barnet og den unge, at det i løbet af opvæksten får erfaringen med voksnes evne til at elske, tage vare på andre (Varming og Zøllner, 2002).

5.3.1 Beskyttende og belastende forhold for selvmordstanker og selvmordsadfærd under opvæksten

Langt de fleste af de interviewede har ikke haft selvmordstanken eller forsøgt at begå selvmord under deres opvækst. På trods af at de interviewede er vokset op under meget belastende forhold præget af vold, misbrug, indlæringsvanskeligheder, skoleskift, mobning, forældres skilsmisse, forældres svigt, anbringelse uden for hjemmet og dødsfald i familien har tanken om, at de kunne tage deres eget liv ikke strejft dem.

En undersøgelse om sårbarhed, tanker om selvskade og selvskadende adfærd blandt anbragte unge (Ejdesgaard, 2012) viser, at anbragte unge i større udstrækning er sårbare, har tanker om selvskade og har skadet sig selv end ikke anbragte unge. Undersøgelsen viser endvidere, at piger i langt større grad end drenge udgør en risikogruppe, uanset om de er anbragt uden for hjemmet eller ej.

Register for Selvmordsforsøg (Konieczna, 2012) viser, at det især er de unge piger i alderen 15-24 år, der forsøger at begå selvmord. Forsøgsraten blandt de unge mænd i samme aldersgruppe er forholdsvis lav.

Flere undersøgelser (Sundaram et al.; 2006; Zøllner, 2008; Zøllner og Jensen, 2009; Ejdesgaard, 2009) viser, at selvmord, tanker om selvskade og selvskadende adfærd især findes blandt unge med vestlig baggrund i forhold til unge med ikke-vestlig baggrund. Unge med ikke-vestlig baggrund giver udtryk for, at deres tro/religion beskytter dem mod selvmordsadfærd - især er troen beskyttende for unge med muslimsk baggrund.

Kendetegnende for deltagerne i den foreliggende interviewundersøgelse er, at de er unge mænd, og at en del af dem har en ikke-vestlig baggrund. Disse to faktorer kan bidrage til at forklare de beskyttende forhold for selvmordstanker og selvmordsforsøg under deres opvækst.

Af interviewene fremgår det desuden, at de under deres barndom og opvækst har haft en tilknytning til mindst én person, som de overvejende har kunnet stole på. De har haft tillid til, at denne person anså dem for at være noget værd, og at personen ville hjælpe dem, hvis de havde brug for det. Den eller de personer, som de har knyttet sig til, har primært tilhørt familien (mor, far, søster eller bror). Mange nævner moderen som en beskyttende faktor for selvmordstanker og selvmordsforsøg, selv om de samtidig erkender, at de føler, hun har svigtet. Desuden har hovedparten af interviewpersonerne allerede meget tidligt i deres opvækst haft et netværk bestående af andre børn og unge, som de har begået kriminelle handlinger sammen med. I netværket har de unge fået social støtte – de lidt ældre børn/unge har regnet med dem, og de har dækket over hinanden. De har haft et fællesskab af værdier i form af loyalitet, ikke at vise svaghed, deling af udbytte, planlægning og gennemførelse af kriminelle handlinger. De har sammen fundet steder at gemme sig, sove og indtage stoffer. I netværket har den unge afprøvet normer og værdier, herunder etniske og kulturelle værdier. Nogle af interviewpersonerne har gennem deres kriminelle netværk fundet en kæreste og er blevet far.

Belastende for selvmordstanker er, når de erfarer, at de står alene. Som nedenstående citat viser, er det meget belastende 'kun at være sig selv' men beskyttende at vide, at familien ville blive ramt af den unges selvmord.

"Det var rigtig ubehageligt, og jeg havde de her tanker om ikke at leve mere, og mine forældre gad ikke snakke med mig mere, så jeg havde kun de her kammerater, men de kendte jo ikke X så godt, så jeg havde kun mig selv. Det hele var noget lort. Jeg havde ikke noget tøj - kun det, jeg var blevet anholdt i. Jeg havde ingen cigaretter, ingen penge, det var den værste periode i mit liv. Selv om jeg ikke snakkede med min familie, ville jeg ikke byde dem at tage mit eget liv – og jeg har en lillebror og en storebror."

Belastende forhold under opvæksten er endvidere, at andre har svigtet deres tillid. Flere nævner, at de mange gange efterfølgende har tænkt på de situationer, hvor kammerater, søskende eller voksne ikke har hjulpet dem på den måde, som interviewpersonerne mener, det burde have været gjort.

En af interviewpersonerne fortæller om en lærer, han fik i 4. klasse. Læreren tog sig rigtig meget af ham uden for timerne, snakkede meget med ham og forstod hans problemer med en voldelig far. I 6. klasse skulle klassen have en ny lærer. "*Pludselig var han væk. Det skete fra den ene dag til den anden, og vi fik ikke noget at vide om, hvad der var sket med ham.*"

En anden interviewperson fortæller, at han og hans storebror ofte fik breve med hjem fra skolen grundet voldelig adfærd. "*Når han slog min storebror, så begyndte jeg at græde, og så begyndte han at slå mig, for at jeg ikke skulle græde og larme.*" Moderen var godt klar over, hvad der foregik, men "*hun kiggede bare væk og det irriterede mig grænseløst. Hun skal da hjælpe os. Hun er vores mor.* (Interviewpersonen konfronterede moderen med det, når faderen ikke var til stede). "*Men nej, hun havde ikke set noget. (...) På det tidspunkt begyndte jeg at tænke på, om jeg overhovedet gad leve.*"

Tro/livsanskuelser/religion kan være en beskyttende faktor for selvmordstanker. Blandt de interviewede er der unge med ikke-vestlig baggrund. Under interviewene fortæller nogle af de unge, at de er kristne og læser i Bibelen. Andre nævner, at de er muslimer og forsøger at overholde reglerne i Koranen. En af de interviewede er udøvende katolik, går ikke i kirke, men beder, hvis noget går ham på.

5.4 Kompetencer under barndom og opvækst

At kunne noget, at være til nytte, at få og tage ansvar, at udfolde næstekærlighed og at møde og mestre modgang er de kompetencer, som under barndommen og opvæksten er vigtige i forhold til at bevare følelsen af selvværd.

De kompetencer, interviewpersonerne har tilegnet sig under opvæksten, er primært knyttet til den kriminelle adfærd. Mange har af de ældre børn og unge fået ansvar for at udføre en bestemt opgave i forbindelse med indbrud, overfald eller lignende. De har gjort nytte i forhold til gruppen, og de har fået anerkendelse af andre kriminelle. De har i en tidlig alder taget ansvaret for sig selv og selv besluttet, om de ville blive på et bestemt opholdssted eller i bestemt plejefamilie. Interviewene vidner bl.a. også om, at de har udviklet medfølelse over for familiemedlemmer, som har haft det vanskeligt, er blevet slået eller behandlet uretfærdigt set med deres øjne.

5.5 Tilknytning under ophold i Statsfængslet i Ringe

Hovedparten af de interviewede fortæller, at de under opholdet i Statsfængslet i Ringe føler sig meget knyttet til familien udenfor. De ser tilbage på deres adfærd i et perspektiv, som også omfatter familien.

5.5.1 Tilknytning til familie udenfor

Hovedparten af interviewpersonerne fortæller, at de er knyttet til forældre, søskende eller andre familiemedlemmer uden for fængslet. Det betyder meget for dem at vide, at de nære pårørende har det godt.

"Forældre gør jo alt for deres børn. De synes godt nok, det er noget lort, jeg har lavet, men det er jo menneskeligt at fejle. De bærer ikke nag."

"Det er ikke hårdt for mig at sidde i fængsel – det er hårdt for mine forældre."

"Jeg har ikke opnået noget. Det eneste er 10. klasse. Jeg har ikke sparet 1 kr. op, jeg har ikke hjulpet nogen. Jeg har kun såret mennesker, fordi jeg kom herind."

"Jeg har såret min mor meget ved at komme herind (...). Det værste, jeg har gjort, er at jeg har såret min nærmeste familie."

"Det, som påvirker én allermest, er, hvis der sker noget med de pårørende."

"Jeg har ikke lyst til at få besøg af mine pårørende. Jeg har ikke lyst til at se min mor græde, når jeg ikke kan gøre noget".

5.5.2 Tilknytning til ansatte eller andre indsatte i Statsfængslet i Ringe

Hovedparten af de unge indsatte har mindst én person i Statsfængslet i Ringe, de føler sig knyttet til. Det kan være en ansat, en anden indsat eller en kæreste eller hustru, som også er indsat. De reflekterer i interviewene over denne betydning.

"Alt i fængslet handler om hjerte (...). Vi hjælper hinanden, vi har et bånd mellem os. Allerede efter 2 uger føler man, at man har været venner hele livet."

"Jeg har en god ven, som jeg taler med om alt."

"Jeg har en mentor (...). Jeg har en kontaktperson, hun har styr på alle ting. Der er ro på, jeg stoler på, de tager sig af det."

Interviewpersonen fortæller, at da han begyndte hos gartneren ”fik jeg at vide, hvad jeg måtte og ikke måtte, og at det var ham [gartneren], som bestemte. Hvis jeg gerne ville være i gartneriet på de betingelser, var det fint med ham. Han er den eneste blandt personalet, som jeg respekterer. Gartneren viser mig respekt, og jeg viser ham respekt.”

En anden indsat fortæller, at han har tæt kontakt med en ansat håndværker, fordi dennes handling er forståelig. ”I stedet for at trykke på klokker og skrive rapport siger han: Det der, det gider jeg ikke høre på.”

5.5.3 Forudsigelighed

Der er et program hver dag, som er forudsigeligt for interviewpersonerne.

”Jeg har fået nægtet udgang i 18 måneder. Ærgerligt, ærgerligt. I fængslet er der konsekvenser for alt, hvad du gør. Eller at man ikke må få besøg – nej, nej. Du opfører dig ikke ordentligt. Inden jeg kommer i gang, tænker jeg altid over hvilke konsekvenser, det får for mig.”

”Jeg hader, når det er weekend. Der er ikke noget at lave. Der er ingen aktiviteter eller noget. Jeg glæder mig meget til at gå gårdtur, til at spille fodbold, til at vi skal ned og træne.”

”Man skal ikke lave lort, hvis man ikke kan tage skraldet. Det er sådan, det skal være, ellers skal man lade være”.

5.6 Kompetencer under opholdet i Statsfængslet i Ringe

Alle interviewpersonerne fortæller, at de under opholdet har fået nogle kompetencer, som de sætter pris på. Næsten alle nævner at de under indsættelsen er begyndt at lave mad. En af interviewpersonerne siger: ”Jeg har lært at lave mad til stor forundring for min familie.” De unge indsatte er stolte af deres kunnen og giver udtryk for, at det er en kompetence, de kan bruge i hverdagslivet efter afsoning.

I Statsfængslet i Ringe er der et bestemt system, som medfører, at de indsatte kan indrette deres celle mere eller mindre personligt. En interviewperson fortæller: ”Har gjort meget for at få cellen så hyggelig som mulig. Har købt sengetøj, tæpper til gulvet, film og bøger.”

Nogle af de interviewede fortæller om, at de under opholdet har lært meget om sig selv gennem samtaler, kurser og samvær med personale. Selvindsigten har medført, at de er i stand til at udvise omsorg for andre. En af interviewpersonerne, som selv havde haft alvorlige selvmordstanker og forsøgt at begå selvmord inden han kom til Statsfængslet i Ringe, var bekymret for en anden indsat. Han fortalte den anden indsatte om sin erfaring med selvmordstanker og selvmordsadfærd. Desuden sørgede han for fortsat kontakt med ham for at sikre, at han var ok. Med den handling ville han vise sin omsorg.

5.6.1 Beskyttende og belastende forhold for selvmordstanker og selvmordsadfærd under opholdet i Statsfængslet i Ringe

Analysen af interviewene viser, at det er beskyttende for de indsatte at have familie. De tænker på, hvordan et selvmord ville påvirke forældre og søskende.

"Du har familie derude, du har nogen, som elsker dig, så skal du ikke gøre sådan noget mod dig selv. Hold ud, vis dem, du er stærk."

"Jeg har tænkt på, hvordan familien ville have det, og så har jeg skippet tanken."

"Selv om jeg ikke snakkede med familien, ville jeg ikke byde dem at tage mit eget liv – jeg har en storebror og en lillebror(...) Jeg synes det er egoistisk, og selv om jeg har tanken, så vil jeg aldrig gøre det."

Desuden er deres holdning til selvmord beskyttende. Flere ser selvmordsadfærd som et tegn på svaghed:

"Der er nogen, der ikke kan klare det – ikke har styrken. Det er bumser – sådan er jeg ikke."

"Der er jo ingen, der siger til en mand, at han skal begå selvmord. Der er ingen grund til at begå selvmord. Der er ingenting, du ikke kan klare. Du kan opnå alt."

Struktur på hverdagen giver interviewpersonerne ro. Nogle af dem er nervøse for det liv, som venter udenfor.

"Jeg er pissebange for at komme ud igen. Hvis der ikke sker et eller andet vildt, så ender det bare samme sted igen, og det vil jeg ikke. Så er det lige før, det er bedre at tage sit eget liv".

Hjælp og støtte fra personalet ved selvmordstanker og selvmordsforsøg har været vigtig. Det drejer sig om lydhørhed fra personalet, fængselslægen, egen læge, psykiater, medicin, flytning til anden afdeling med henblik på at få kontakt til andre indsatte. *"Selvom jeg har fået det bedre, har jeg stadig selvmordstanker."*

"Jeg føler ro ved fængslets rutiner, der er de samme dag for dag (...). For muslimer er der ingen gode eller dårlige dage."

"Jeg har aldrig forstået, hvorfor folk vil begå selvmord. Livet er for smukt. Der er så mange gode ting ved livet, lige meget hvor du er henne, og selv om jeg var så langt ude, så tænkte jeg alligevel, at jeg hellere må holde mig i live – også på grund af min familie."

"Enten skulle jeg være fængslet hele mit liv eller også skulle jeg ligge i min grav. Der var jeg ligesom på randen til at få selvmordstanker, hvor jeg tænkte, at det kunne være, at jeg skulle gøre en ende på det hele." Det, som afholdt interviewpersonen fra at begå selvmord, var tanken på familien. Han havde allerede såret dem, men han tænkte også "hvor meget mere jeg ville såre dem ved at begå selvmord."

"Jeg tænkte på min mor. Jeg har såret hende så meget ved at komme ind at sidde. Det er det værste, jeg har gjort, jeg har såret min nærmeste familie."

Mange af de interviewede fortæller om, at der i Statsfængslet i Ringe er struktur på hverdagen. *"Man kan gå på arbejde fra 8-15 eller gå i skole, gårdtur på et stort åbent område, træningsmuligheder, madlavning m.v., der er hele tiden noget at lave."*

"Hvis man ikke kan finde ind i rutinen, går det helt galt."

Der er kurser, hvor de indsatte lærer at håndtere vrede, tale ordentlig til andre mennesker og at *"græsset ikke er grønnere på den anden side. Du skal være glad for det du har."*

"Det største i fængslet er, at du kan 'snakke' (skrive breve) med folk udenfor, og så får man svar igen. Det giver så megen glæde."

5.7 Konklusion

Målet for den foreliggende undersøgelse er at afdække og belyse unge indsatte tanker om selvmord samt undersøge, hvilke forhold der beskytter og belaster de unge i forhold til selvmordsadfærd. Resultaterne bygger på interview med 15 indsatte unge mænd (16-20 år) i Statsfængslet i Ringe. Seks af deltagerne har en ikke-vestlig baggrund, ni en vestlig baggrund.

Set i lyset af de unges barndom og opvækst samt deres kriminelle handlinger er det især følgende forhold, som belaster og beskytter de unge mod selvmordtanker og selvmordsadfærd under opholdet i Statsfængslet i Ringe:

Belastende forhold:

- Uro for familien udenfor
- Frygt for fremtiden efter afsoning

Beskyttende forhold:

- Egen holdning til selvmordsadfærd
- Nye kompetencer (faglig kunnen)
- Forudsigelighed (rutiner, program)
- Social støtte (familie, ansatte, andre indsatte)
- Psykolog, psykiater, medicin
- Religion

Dertil kommer, at der i fængslets mål indgår involverende fællesskab, en meningsfuld hverdag, erhvervsuddannelse, aktiv fritid med megen sport og behandlingsprogrammer.

Litteratur

Andersen H.S.: Mental Health in Prison Populations. A review – with special emphasis on a study of Danish prisoners on remand. Doctoral thesis. Acta Psychiatr Scand 2004;110: suppl no 424. 2004

Beck, Ulrich: Risikosamfundet - på vej mod ny modernitet. København, 1997

Binswanger I.A., Stern M.F., Deyo R.A., et al.: Release from prison—a high risk of death for former inmates. N Engl J Med 2007;356: 157–65.

Bird SM. Changes in male suicides in Scottish prisons: 10-year study. Br J Psychiatry 2008; 192: 446–49.

Bäk-Wiklund, Margareta: Senmoderne familieliv og børns hverdag. I: Børns hverdag i det senmoderne. Bäk-Wiklund, Margareta og Lundström, Tommy (red.): København, 2003

Christiansen, W. F.: Selvmord i danske fængsler og arresthuse. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1991, 164-179.

Ejdesgaard, B. A., Stephensen, I., Jensen, B. F., Zøllner, L., Sørensen, V. M., Lassen, V. B., Mouazzene, S.: Unges Selvmordstanker og selvmordsadfærd. Center for Selvmordsforskning, 2009

Ejdesgaard, B.A.: Selvmordsadfærd blandt etniske minoriteter i Danmark – et pilotprojekt. Center for Selvmordsforskning, 2009

Ejdesgaard, B.A.: Sårbarhed blandt anbragte unge. Center for Selvmordsforskning, 2012

Erichsen, B.: Selvmordsadfærd blandt indsatte: Overvågning, foranstaltninger og forebyggelse. Kriminalforsorgens Uddannelsescenter, 2002

Erichsen, B.: Selvmordsforebyggelse i arresthuse. Udviklings- og efteruddannelsesprojekt med sundhedspersonale. Kriminalforsorgens Uddannelsescenter, 2007

Fazel S, Danesh J. Serious mental disorder among 23 000 prisoners: a systematic review of 62 surveys. Lancet 2002; 359: 545–50.

Fazel, S., Grann, M., Kling B., Hawton K.: Prison suicide in 12 countries: an ecological study of 861 suicides during 2003–2007. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol, 2010

Fazel S, Benning R, Danesh J. Suicides in male prisoners in England and Wales, 1978–2003. *Lancet* 2005; 366: 1301–02.

Fazel et al.: Suicide in prisoners: a systematic review of risk factors. *J Clin Psychiatry*, 2008. Nov;69 (11):1721-31.

Frottier P, Fruehwald S, Ritter K, Eher R, Schwaerzler J, Bauer P.: Jailhouse Blues revisited. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 2002, 37: 68-73.

Fruehwald S., Frottier P.: Suicide in prison. *Lancet*, 2005, 366: 1242-1244.

Giddens, Anthony: *Modernitet og selvidentitet*. København, 1996

Gosden NP, Kramp P, Gabrielsen G et al.: Prevalence of mental disorders among 15–17-year-old male adolescent remand prisoners in Denmark. *Acta Psychiatr Scand* 2003; 107: 102–10.

Hammerlin, Y.: Å bryte livet i fengsel, *Suicidologi* 2010, Årg. 15, NR. 2.

Hayes, L. M.: *National Study of Jail Suicide – 20 Years later*, U.S. Department of Justice National Institute of Corrections., 2010

Jenkins R., Bhugra D., Meltzer H., Singleton N., Bebbington P., Brugha T., Coid J., Farrell M., Lewis G., Paton J.: Psychiatric and social aspects of suicidal behaviour in prisons. *Psychological Medicine*, 2005, 35: 257-269.

Jensen, Bente: *Sundhed og sårbarhed - Store børns beretninger om sundhed og hverdagsliv*. København, 2002

Kariminia A., Butler T.G., Corben S.P., et al.: Extreme cause-specific mortality in a cohort of adult prisoners—1988 to 2002: a data-linkage study. *Int J Epidemiol* 2007; 36: 310–16.

Kjelsberg, E. og Sørland, T. O.: Mental helse hos varetægtsfengslede tenåringsgutter i Oslo, I: *Tidsskrift for den norske Legeforening* 2009; 129: 2472-2475.

Konieczna, A.: *Selvmondsforsøg i Danmark- rateudvikling for perioden 2000-2011*. Faktaserien nr. 30. Center for Selvmondsforskning, 2012

Liebling, A.: *Suicides in Prison*, Routledge, London, 1992

Marcus P, Alcabes P.: Characteristics of suicides by inmates in an urban jail. *Hospital and Community Psychiatry*, 1993, 44: 256-261.

Michel L, Carrieri MP, Wodak A.: Harm reduction and equity of access to care for French prisoners: a review. *Harm Reduct J* 2008; 5: 17.

Mumola, C.: Suicide and Homicide in State Prisons and Local Jails. Special Report. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics, 2005

Pratt et al: Suicide in recently released prisoners: a population-based cohort study *The Lancet*, 2006 Volume, 368, Issue 9530.

Shaw J, Baker D, Hunt IM, Moloney A, Appleby L.: Suicide by prisoners: national clinical survey. *British Journal of Psychiatry*, 2004, 184: 263–267.

Simonsen, Birgitte: Hvad snakker vi om, når vi siger ungdom? I: Hølge-Hezelton Bibi (red.). *Perspektiver på ungdom og krop*. Roskilde: Center for Ungdomsforskning, 2003, 13-26

Skegg K, Cox B.: Impact of psychiatric services on prison suicide. *Lancet*, 1991, 338:1436–1438

Sommerschild, Hilchen: *Mestring som styrende begreb. I: Mestring som mulighed*. København, 2000

Sundhedsstyrelsen: Forslag til handlingsplan til forebyggelse af selvmordsforsøg og selvmord i Danmark. Udvalget til udarbejdelse af forslag til handlingsplan til forebyggelse af selvmordsforsøg i Danmark. Sundhedsstyrelsen, 1998

Sundaram, V., Qin, P., Zøllner, L.: Suicide Risk Among Persons with Foreign Background in Denmark. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 2006,36,4,481-489

Varming, O. og Zøllner, L.: *Værdier og værdiudvikling*. København, 2002

Ziehe, Thomas: Individualisering som det kulturelt forandrede selvforhold. *Social Kritik*, årg. 9., nr. 52/53, 1997, 34-56

Zøllner, L.: *Selvskade og resiliens blandt etniske minoriteter. Rapport 1 del 1*. Center for Selvmordsforskning, 2008;

Zøllner, L. og Jensen, B. *Sårbarhed og (Mis)trivsel blandt unge – i folkeskolens ældste klasser*. Center for Selvmordsforskning, 2009;

